

Накашидзе І. С.Дніпровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка Всеволода Лазаряна**ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ ОБРАЗОТВОРЕННЯ
У ЦИКЛІ «ПЕРШЕ КОХАННЯ» ЯРА СЛАВУТИЧА**

У статті аналізуються художні особливості образотворення в циклі «Перше кохання» Яра Славутича – україномовного поета Канади. У циклі «Перше кохання» – тема дівочого кохання та юнацької любові до дівчини. Домінуюча риса – внутрішня цнотливість, делікатність погляду на найсильніші людські чуття, що характерно для українського народу. Любовна лірика в циклі Яра Славутича випливає з його власних ліричних почуттів. Сонети цього циклу майстерні як із погляду форми, так і з погляду змісту, сповнені образами-тропами та стилістичними фігурами. Індивідуальною ознакою інтонування оповіді в циклі «Перше кохання» є неодноразове вживання знаків оклику й запитання. Оклічні конструкції мають здебільшого метафоричний та гіперболічний характер. Знаки запитання вживаються з тією ж метою, що і знаки оклику, – для вираження глибини і щирості почуття кохання.

Передати глибину почуттів ліричного героя поетові допомагають одухотворені картини природи. Яр Славутич використовує влучні опоетизовані метафори, в основі яких – природні образи. Атрибутику українського пейзажу традиційно автор уводить у систему порівнянь у зображенні краси коханої. Центральний образ сонетів цього циклу – образ коханої, який часто зближується із природною стихією. Насамперед цей образ віддзеркалюється через природу українського степу. Назви віршів свідчать, що в кожному з них автор змальовує ту чи іншу рису зовнішності об'єкта кохання. У сукупності ці сонети формують цілісний образ, який співвідноситься з народнопоетичним образом української чорноокої, чорнобривої дівчини. Але автора більше цікавить внутрішній стан, і не лише коханої, а й закоханого в неї ліричного героя. Розгортаючи тему кохання, створюючи образ коханої, Яр Славутич широко користується кольористичними характеристиками. Цикл сонетів «Перше кохання» гідно посідає чільне місце в українській любовній ліриці.

Ключові слова: *україномовна поезія Канади, любовна лірика, образотворення, жанр сонету, кольористичні характеристики.*

Постановка проблеми. Яр Славутич – відомий український поет із Канади. Його поетична творчість складається з 10 збірок, які наскрізь пронизані «виразною, глибокою й несхитною українською свідомістю» [10, с. 57]: «Співає колос» (Авгсбург, 1945), «Гомін віків» (Авгсбург, 1945), «Правдоносці» (Мюнхен, 1948), «Спрага» (Ашафенбург, 1950), «Оаза» (Едмонтон, 1960), «Маєстат» (Едмонтон, 1962), «Завойовники прерій» (Едмонтон, 1968), «Мудрощі мандрів» (Едмонтон, 1972), «Живі смолоскипи» (Едмонтон, 1983), «Шаблі тополь» (Київ, 1992). Вийшли друком збірки вибраного: «Трофеї» (1963), «Зібрані твори» (1978), «Твори» у двох (1994) та у п'яти (1998) томах тощо. У 2004 р. в Едмонтоні було опубліковано повне видання поетичних творів письменника, написаних у період 1937–2004 рр.

Однією з першопричин посиленого інтересу видавців та науковців до творчості та особистості Яра Славутича є він сам. Завдяки своїй багато-

гранній діяльності він посів значне місце серед найпомітніших діячів української діаспори. Через певні ідеологічні заборони за часів тоталітарного режиму його постать не була відомою на материковій Україні. Увага до нього активізувалась у роки перебудови та не згасає й дотепер.

У діаспорі поезія Яра Славутича після виходу першої збірки одразу ж привернула до себе увагу і читачів, і критики. Це цілком закономірно, адже «Співає колос» фактично є першою поетичною збіркою, на видання якої спромоглась еміграція другої хвилі після війни. «У діаспорі Яр Славутич – визначний український поет» [8, с. 9]. Це засвідчують численні премії, яких удостоївся поет за свою продуктивну працю: дві премії Українського літературного фонду імені Івана Франка (Чикаго), звання лауреата від Української Могиланської-Мазепинської Академії Наук (Монреаль), дві медалі та грошові премії від українських організацій, які допомогли йому друкувати книжки тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Творчість українського поета з Канади з 90-х рр. ХХ ст. дедалі частіше привертає увагу критиків та літературознавців України. Як зазначає А. Корінь у «Харківському збірнику», виданому до 85-річчя Яра Славутича, поет має близько 200 дослідників своєї творчості [3, с. 191]. Серед них – письменники, науковці з усієї України (М. Миколаєнко, Н. Никулина, В. Просалова, А. Корінь, П. Сорока, Г. Гордасевич, Л. Селіверстова, Т. Назаренко, А. Мойсієнко, І. Накашидзе тощо) та діаспори (Я. Розумний, В. Державин тощо). Майже всі вони зауважують, що в центрі поетичної творчості Яра Славутича – тема батьківщини. Вагоме значення у вивченні поезії Яра Славутича має монографія тернопільського дослідника П. Сороки «Поетичний світ Яра Славутича» (1995). У ній розглядається поетична творчість письменника, репрезентована десятьма збірками. П. Сорока повно висвітлює життєвий і творчий шлях поета, розглядає тематику та жанри його поезії. Серед останніх ґрунтовних праць про творчість поета варто згадати монографію Я. Розумного «Батьківщина в поезії Яра Славутича» (2009), у якій простежується еволюція образу Батьківщини (України) в поезії Яра Славутича в різних часових вимірах: минулого, сучасного, майбутнього. Проте, незважаючи на досить велику кількість досліджень творчості Яра Славутича, багато аспектів ще залишаються поза увагою літературознавців. Серед них – специфіка образотворення, зокрема в любовній ліриці.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження художньої специфіки образотворення в циклі «Перше кохання» Яра Славутича.

Виклад основного матеріалу. У циклі «Перше кохання» – тема дівочого кохання та юнацької любові до дівчини. Ця тема не часто розроблялась поетом протягом усієї творчості, але й тут Яра Славутича можна назвати майстром. Цикл «Перше кохання» – «це сонцесяйний сплеск людських почуттів, оспівування краси душевних взаємин, ще не затьмарених горем та випробуваннями» [9, с. 28]. У любовно-інтимній ліриці домінуючою є одвічно характерна для українського народу особлива внутрішня цнотливість, делікатність погляду на найсильніші й водночас найпотаємніші людські почуття. Такий погляд, на думку К. Волинського, притаманний любовній ліриці Яра Славутича [1, с. 128].

Як зазначає В. Державин, свого часу цикл «Перше кохання» викликав проти себе закиди щодо «еротизму» і трохи не «порнографії»

з боку «декого з могікан передпотопного клерикалізму – щирих репрезентантів тієї справді таки «провінціальної» суспільності, «для якої вершком творчості були всілякі оповідання з різними моральними напучуваннями, добрими примірами й дешевеньким героїзмом» [2, с. 25]. Стверджуючи, що поезії Яра Славутича часом нагадують «прозу у віршах», П. Маляр зазначає, що в циклі «Перше кохання» поет більше прозаїчний своїми фрагментами-малюнками. Вони скоріше є малюнками враження, ніж експресією почуття [4, с. 31].

Але не можна погодитись із такими негативними оцінками. Любовна лірика в циклі «Перше кохання» Яра Славутича впливає з його власних ліричних почуттів. Це не емоційний виплеск божевільного кохання, який переповнює серце до країв, а опис та оспівування рис і чеснот коханої дівчини ліричного героя або тих почуттів, які викликає в юнацькій душі спілкування з нею. Сонети цього циклу майстерні як із погляду форми, так і з погляду змісту.

Підназва циклу «Перше кохання» – «Кушугумка». Тому Н. Никулина умовно називає цей цикл «кушугумським циклом» [6, с. 71]. Підназва вказує на мешканку одного села недалеко від Запоріжжя, адресатку лірики юного Яра Славутича. Любовні сонети цього циклу сповнені образами-тропами та стилістичними фігурами, як і цикл «Херсонські сонети». Уже перші рядки першого сонета циклу «Ї очі» відбивають спалах і блиск, гармонію і контрасти. Увесь вірш є перифразом. Назва «очі» не зустрічається в самому сонеті для підсилення пафосу твору: вони описуються на чуттєвому рівні сприйняття закоханого ліричного героя. Контрастними є образи – темінь і блискавичність очей: «Як дужа темінь дощової ночі, <...> Неначе незгасний Прометеїв дар, / Неначе блискавка з удару грому» [7, с. 29]; їх спокій, байдужість та емоційність: «До всіх бажань байдужі й неохочі. / Та як жаять вони, жаркі, співочі, / В передчування пожаданих стріч!» [7, с. 29]. Н. Никулина вважає смисловим апофеозом цього сонета порівняння погляду очей коханої дівчини із блискавицею: «І віддаються блискові палкому, / Бо в саме серце болісно б'єте» [7, с. 29]. Уся система образів, порівнянь, метафор зближує постать коханої із природною стихією [7, с. 68].

У віршах циклу «Перше кохання» одухотворені картини природи допомагають поетові передати глибину почуттів ліричного героя. Яр Славутич використовує влучні опоетизовані метафори, в основі яких лежать природні образи. Наприклад, у сонеті «Ї коса»: «Зривав я квіти, вибрівши на

кручу, / Де материнки з вітром бороття, / щоб між гілля, що пнеться без пуття, / Знайти шипшину, повну і пахучу» [7, с. 30]. Або в сонеті «Її стан»: «Втихає вітер, замовкають птиці, / І найстрункіші задрять дерева; / Лискучим шовком клониться трава, / Коли ходу почує чарівниці» [7, с. 31]. Охоче поет використовує перифрази, наприклад: «Я так жадав туди, де всі чуття / На придніпровім росянім просторі / Бере чебрець у владне здобуття» [7, с. 32].

Найчастіше серед тропів зустрічаються порівняння: «Як дужа темінь дощової ночі, / Вони журливі з люстром віч-на-віч» [7, с. 29]; «Важкі стожари! Ви – як накип чар, / Немов незгасний Прометей дар, / Неначе блискавка з ударом грому» [7, с. 29]; «П'янки, як полум'я міцних напоїв, / І запашні, мов кетяги квіток! / Вони свій келих, мов троянд вінок, / Мені несуть, щоб випив і не встояв» [7, с. 30]; «Спиваю з уст цілунок, як дзвінок» [7, с. 30]; «Поцілувавши, бавивсь, мов дитя, / І відкидав на стан, як темну тучу» [7, с. 30]; «Уже схилилась: як жаркі суниці, / Пашить обличчя. Діжка цеброва / Умить підкинулась, немов сова» [7, с. 31]; «А я стояв, як статуя в саду» [7, с. 32]; «Палав, як блискавка посеред грому» [7, с. 33]. Прості та поширені порівняння в циклі «Перше кохання» є не лише засобами увиразнення поетичного мовлення. Вони виконують психологічну функцію – поглиблене зображення емоційного стану закоханого юнака.

Особливу увагу звертає на себе сонет «Її сміх». Він містить розгорнене порівняння, яке займає два катрени: «Як солов'їний на світанку спів, / Як любий поклик ранньої зозулі, / Як дзенькіт кобзи, що зове на гулі, / Як на ставку ячання лебедів, / Як перший крик розпалених півнів, / Як шепіт вишні у знеможі чулій, / Як поцілунки в зустрічі минулій, / Коли обом не вистачало слів» [7, с. 31]. Порівняльний сполучник «як» становить словесну анафору, яка підсилює та емоційно увиразнює зміст зображуваного. Деякі порівняння в сонетах циклу «Перше кохання» алітеративно озвучені, наприклад, «Спиваю з уст цілунок, як дзвінок» [7, с. 30] – навантаження африкат, сонорних та дзвінких приголосних створює милозвучне, ніжне звучання. Порівняння виконують функцію увиразнення зображуваного, роблять його більш наочним, додають особливого ліризму та поетизації вираженню почуттів ліричного героя, емоційного стану.

Центральний образ сонетів цього циклу – образ коханої, який часто зближується із природною стихією. Назви віршів свідчать, що в кожному

з них автор змальовує ту чи іншу рису зовнішності об'єкта кохання (очей, вуст, обличчя). Але автора цікавить не стільки їх колір, форма, скільки їх вираз, який передає внутрішній стан. І не лише коханої, а й закоханого в неї ліричного героя.

Образ коханої ліричного героя в сонетах Яра Славутича багатогранно віддзеркалюється ніби через українську природу, що дало підстави Н. Никуліній зауважити національний «колерит» сонетів циклу, як і традиційне в них. «Українськість цих сонетів органічна. Вона проявляється в самому світобаченні поета» [6, с. 69]. «Атрибутику українського пейзажу традиційно автор уводить у систему порівнянь у зображенні краси коханої» [5, с. 149]. Наприклад, у сонетах «Її уста» («П'янки, як полум'я міцних напоїв, / І запашні, мов кетяги квіток» [7, с. 30]); «Її сміх» («Як солов'їний на світанку спів, / Як любий поклик ранньої зозулі» [7, с. 31]). У більшості сонетів образ дівчини постає на тлі пейзажу, перебуває у зв'язку з ним. Наприклад, у сонетах «Її коса» («Знайти шипшину, повну і пахучу» [7, с. 30]); «Її стан» («Коромисло – на плечі й попливла, / У гармонійному йдучи хитанні / До вишника, що вирине з села» [7, с. 31]); «Її відсутність» («Бере чебрець у владне здобуття» [7, с. 32]). Такі зіставлення дівчини із природою близькі до народнопоетичних. Одночасно автор удається й до ознак іншої сфери – побутової, цивілізаційної. Наприклад, «Діжка цеброва / Умить підкинулась, немов сова, / Торкнувшись дна холодної криниці» [7, с. 31] – образ «діжки цебрової» в сонеті «Її стан», хоча й тісно пов'язаний із народною основою, та все ж приземлений. У сонеті «Її відсутність» постає образ сучасного великого міста Запоріжжя як перешкода для ліричного героя зустріти кохану. Він контрастний до образів українського степу, Кушугуму, де живе кохана дівчина. Індустріальне місто контрастує із природою, замкненість будинків міста – із придніпровим простором.

Іноді образ коханої в Яра Славутича співвідноситься із традиційним народнописаним образом через деталі характеристики: «карі очі», «коса до пояса». Цікаво, що в розгорненні образу коси автор виходить за традиційні межі: «Як дужа темінь дощової ночі» [7, с. 29], «Я розплітав її, товсту й важучу, <...> / І відкидав на стан, як темну тучу» [7, с. 30]. Отже, Яр Славутич майстерно та гармонійно поєднав народнописанні образи із сучасними, новаторськими.

Розгортаючи тему кохання, створюючи образ коханої, Яр Славутич широко користується кольористичними характеристиками. Усі вірші повні

яскравих барв. «Часто відчуття цих кольорів виникає асоціативно, найчастіше за допомогою порівнянь та метафор» [5, с. 149]. Кольорова палітра почуттів ліричного героя найяскравіше представлена такими барвами:

– жовтою: «Немов незгасний Прометеїв дар, / Неначе блискавка з ударом грому» [7, с. 29];

– синьою: «Частіш! – аж блідне синій молодик» [7, с. 30];

– зеленою: «Лискучим шовком клониться трава» [7, с. 31];

– червоною: «Вони свій келих, мов троянд вінок, / Мені несуть, щоб випив і не встояв» [7, с. 30]; «Як шепіт вишні у знемозі чулій» [7, с. 31]. Такі образи як «весна», «польове збіжжя», «вишник», «запахна левада», «квіти» несуть на собі різнокольорове навантаження й виконують функцію забарвлення, створення відповідного емоційного стану та естетичного почуття. З погляду естетичних категорій вищезазначені та подібні до них лексеми є виразниками прекрасного, створюють почуття гармонійного. «Яскравій палітрі кольорів протистоять дещо похмурі, сірі «нових будинків цементне покрижжя» [7, с. 32], яке несе на собі драматичне, дещо потворне естетичне почуття» [5, с. 150].

Емоційний струм (пафос захоплення коханою, відчуття стану закоханості, зумовленого ним здивування) досягається відповідною, характерною для класичного сонета, інструментовкою вірша (поет дотримується традиційного римування рядків; переважає окситонна рима тощо). Індивідуальною ознакою інтонування оповіді в циклі «Перше кохання» є неодноразове вживання знаків оклику й запитання. Знаки оклику вживаються для підсилення виразу глибини та широти почуттів ліричного героя, досягнення емоційного ефекту від сприйняття ним коханої. Наприклад, її очей – «Важкі стожари!» [7, с. 29]; чи відтворення стану закоханості – «Цілуй!» – співає північ понад садом, / «Частіш!» – аж блідне синій молодик» [7, с. 30]; «О сонце чарівне, / Клянусь життям, як зрадиш ти мене, / Я обів'юсь і задушусь косою!» [7, с. 30]; «<...> я герой з героїв!» [7, с. 30]; «Мене прославив Яр!<...> Хай знає Бог! Отак – мій вік увесь!»

[7, с. 33]. Окличні конструкції мають здебільшого метафоричний та гіперболічний характер. Знаки запитання вживаються з тією ж метою, що й знаки оклику, – для вираження глибини і широти почуття кохання: «О, хто це сяєво планет подвоїв? / Потроїв дальні мерехти зірок?» [7, с. 30]; «Я хвилювався. Невже радіти зраді?» [7, с. 32].

Як було зазначено вище, Яр Славутич у кожному сонеті наголошує на якійсь певній рисі дівчини. У сукупності ці сонети формують цілісний образ. Отже, кохана дівчина ліричного героя має чарівні чорні очі – «як дужа темін дощової ночі» [7, с. 29], червоні уста – «п'янки, як полум'я міцних напоїв / і запасні, мов кетяги квіток» [7, с. 30], густе темне волосся, яке вона заплітає в косу, «товсту й важучу», стрункий стан, якому «найстрункіші задрять дерева», гарну поставу та манеру ходити «в гармонійному <...> хитанні»; «принадний сміх». Цей образ співвідноситься з народнопоетичним образом української чорноокої, чорнобривої дівчини.

Висновки і пропозиції. Темою циклу сонетів Яра Славутича «Перше кохання» є тема дівочого кохання та юнацької любові до дівчини. Домінуюча риса – внутрішня цнотливість, делікатність погляду на найсильніші людські чуття, що характерно для українського народу. У віршах циклу «Перше кохання» глибина почуттів ліричного героя передається через одухотворені картини природи. Центральний образ сонетів – образ коханої, який часто зближується із природною стихією. У кожному вірші Яр Славутич виносить у назву зображувану рису зовнішності об'єкта кохання. Образ коханої дівчини ліричного героя віддзеркалюється через природу українського степу. Розгортаючи тему кохання, Яр Славутич широко користується кольористичними характеристиками. Усі вірші наповнені яскравими барвами. Підсумовуючи, можна ствердити, що сонетний цикл «Перше кохання» гідно посідає чільне місце в українській любовній ліриці. Перспективним є дослідження цього циклу в контексті любовної лірики української діаспори (насамперед у Канаді).

Список літератури:

1. Волинський К. Яр Славутич: Літературний портрет. Київ : Наукова думка, 1994. 230 с.
2. Державин В. Поезія Яра Славутича. *Творчість Яра Славутича* / упор. В. Жила. Едмонтон: Славута, 1978. С. 22–27.
3. Корінь А. У Яра Славутича 200 дослідників творчості. *Харківський збірник: До 86-річчя Яра Славутича*. Харків, 2004. С. 191–193.
4. Мальяр П. Емоціо та раціо. *Творчість Яра Славутича* / упор. В. Жила. Едмонтон : Славута, 1978. С. 28–40.

5. Накашидзе І. Жанр сонета у творчості Яра Славутича. *Інноваційні технології в розвитку наукової думки сьогодення: теоретико-практичний аналіз та науково-аналітичні коментарі* : монографія. Кіровоград : КП «Поліграфія», 2015. С. 129–160.
6. Никулина Н. Любосна поезія у творчості Яра Славутича. *Січеславський збірник: До 80-річчя Яра Славутича*. Дніпропетровськ : Січ, 1998. С. 65–75.
7. Славутич Яр. Поеми та поезії: повне видання (1937–004). Едмонтон : Славута, 2004. 650 с.
8. Сологуб Н. Мовний портрет Яра Славутича. Вінніпег : УВАН, 1999. 152 с.
9. Сорока П. Поетичний світ Яра Славутича. Тернопіль : Лілея, 1995. 178 с.
10. Щерба Т. Поетичний світ Яра Славутича. *Українська література в школі*. 2004. № 9. С. 57–63.

Nakashydz I. S. ARTISTIC PECULIARITIES OF IMAGE FORMATION IN THE CYCLE “FIRST LOVE” BY YAR SLAVUTYCH

The article analyzes the artistic features of the image formation in the cycle “First Love” by Yar Slavutych, a Ukrainian poet in Canada. In the cycle “First love” – the theme of girl’s love and boy’s love for the girl. The dominant feature is the intrinsic chastity, the delicacy of looking at the strongest human senses that is characteristic of the Ukrainian people. Love lyrics in Yar Slavutych’s cycle stem from his own lyrical feelings. The sonnets of this cycle, both in terms of form and content, are full of images and stylistic figures. The individual sign of intonation of the story in the cycle “First love” is the repeated use of exclamation marks and questions. The exclamation points are mostly metaphorical and hyperbolic. Question marks are used for the same purpose as exclamation marks – to express the depth and sincerity of a feeling of love.

Spiritual paintings of nature help to convey the depth of feelings of the lyrical hero. Yar Slavutych uses precocious metaphors, based on natural images. Traditionally, the author attributes the Ukrainian landscape to the system of comparisons in the image of the beloved’s beauty. The central image of the sonnets of this cycle is the image of the beloved girl, which often approaches the natural element. First of all, this image is reflected by the nature of the Ukrainian steppe. The names of the poems indicate that in each of them the author depicts one or another feature of the exterior of the object of love. Together these sonnets form a coherent image that correlates with the folk-poetic image of the Ukrainian black-eyed, black-haired girl. But the author is more interested in the internal state, and not only the beloved, but also in love with her lyrical hero. Expanding the theme of love, creating the image of a loved one, Yar Slavutych widely uses color characteristics. The First Love love cycle has a prominent place in the Ukrainian love lyric.

Key words: *Ukrainian-Canadian poetry, love lyrics, formation of the image, sonnet genre, colour characteristics.*